

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Institutionen för kliniska vetenskaper

Kommunikation kring avlivning som behandlingsalternativ – legitimerade djursjukskötares upplevelser

Communication regarding euthanasia as a treatment option -
experiences of registered veterinary nurses

Hilda Hamilton & Rebecka Nilsson

Självständigt arbete • 15 hp

Uppsala 2019

Kommunikation kring avlivning som behandlingsalternativ – legitimerade djursjukskötares upplevelser

Communication regarding euthanasia as a treatment option - experiences of registered veterinary nurses

Hilda Hamilton & Rebecka Nilsson

Handledare: Ann Hammarberg, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för kliniska vetenskaper

Examinator: Anna Bergh, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för kliniska vetenskaper

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i djuromvårdnad

Kursansvarig inst.: Institutionen för kliniska vetenskaper

Kurskod: EX0863

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2019

Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Avlivning, Kommunikation, Compliance, Djursjukskötare, Utbildning

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för kliniska vetenskaper

Sammanfattning

Kommunikationen med djurägare kring avlivning påverkar djurägarens compliance med den rekommenderade behandlingen, vilket gör det särskilt viktigt att kommunikationen kring behandlingen fungerar i fall som involverar djurskyddsaspekter. Inom yrket djursjukskötare finns en skyldighet att sätta djurets välmående och djurskyddsaspekter i första hand vilket kräver en god kommunikativ förmåga kring dessa ämnen.

En enkätundersökning utformades med syftet att undersöka djursjukskötarens upplevelser kring kommunikation om avlivning med djurägare och om de ansåg att utrymmen för förbättrad utbildning kunde ses. En litteraturöversikt gjordes som bakgrund för enkätstudien. Enkätundersökningen bestod av 13 frågor och vände sig till yrkesverksamma legitimerade djursjukskötare inom svensk djursjukvård.

Enkätstudiens resultat visade att majoriteten i huvudsak hade lärt sig att kommunicera kring ämnet genom praktisk övning snarare än teoretisk utbildning, och majoriteten ansåg att mer utbildning för alla yrkesutövare behövs. De flesta upplevde sällan bristande djurägarcompliance och majoriteten upplevde inte heller negativa känslor inför kommunikationen med djurägaren i någon större utsträckning. De flesta hade inte deltagit i någon kommunikationsutbildning. Majoriteten av respondenterna hade en yrkeserfarenhet på tio år eller mer. Ett större antal frivilliga fritextsvar lämnades som uttryckte empatiska känslotillstånd för både djuret och djurägaren, samt uttryckte åsikter om vikten av utbildning och övning för god kommunikation. Vid en jämförelse av resultat från olika grupper visade det sig att respondenter med större egen erfarenhet av avlivningssamtal i högre grad värderade praktisk övning över teoretisk utbildning. Respondenter med mindre erfarenhet valde istället oftare kombinationen av teoretisk och praktisk utbildning. Respondenterna som examinerats år 2011 eller senare uppgav oftare än övriga grupper egen erfarenhet av djurägarande som mest relevant för att kommunicera kring avlivning. Utifrån diskussionen dras slutsatsen att ytterligare forskning på ämnet behövs.

Nyckelord: Avlivning, Kommunikation, Compliance, Djursjukskötare, Utbildning

Abstract

The communication with owners regarding euthanasia influences owner compliance with the recommended treatment, which makes the communication regarding treatment especially important in cases that involve aspects of animal welfare. Veterinary nursing includes an obligation to prioritize the wellbeing of animals and animal welfare above other aspects, which demands proper communicational skills regarding these subjects.

A survey was designed to examine the veterinary nurses' experiences regarding communication about euthanasia with pet-owners and if they could identify aspects for educational improvement regarding these issues. A literary review was made as a theoretical background for the survey. The survey consisted of 13 questions. The study targeted working registered veterinary nurses in Swedish animal health care.

The results of the survey showed that most of the respondents learned how to communicate regarding euthanasia mainly through practice rather than theoretical education, and that the majority thought that more education is needed throughout the occupational group. Most of the respondents rarely experienced owner non-compliance, and most of them did not experience any negative emotions when communicating with the owner regarding euthanasia. Most of the respondents had no specific education in communication regarding euthanasia, and a majority had work experience exceeding ten years. The survey received a large number of free text answers which expressed empathic feelings towards both the animal and its owner. There were also a number of expressed opinions about the importance of education and practice to ensure proper communication. A cross-examination of results from different groups of respondents shows that most respondents with great experience of talking to owners about euthanasia chose practice over theoretical education. Respondents with less experience instead chose the combination of practice and theoretical education more often. The respondents who earned their degree after 2011 considered their own experience as pet owners as the most valuable quality for communicating about euthanasia more often than the other groups. The discussion concludes that further studies of the subject, same type surveys with a greater number of respondents and meta studies are needed.

Keywords: Euthanasia, Communication, Compliance, Veterinary nurse, Education

Innehållsförteckning

1	Inledning	5
1.1	Syfte och frågeställningar.....	6
2	Material och metod	7
2.1	Litteraturgenomgång.....	7
2.2	Enkätstudie	8
3	Resultat	10
3.1	Litteraturgenomgång.....	10
3.1.1	Kommunikation och compliance inom djursjukvård.....	10
3.1.2	Kommunikation och compliance inom humansjukvård.....	12
3.2	Enkätstudieresultat	15
3.2.1	Enkätstudieresultat.....	15
3.2.2	Fritextsvar	18
3.2.3	Jämförelse mellan olika respondentgrupper.....	19
3.2.4	Examinationsår.....	20
3.2.5	Egen erfarenhet av kommunikation med djurägare.....	21
3.2.6	Egen kommunikationsutbildning.....	23
4	Diskussion	25
4.1	Metoddiskussion	25
4.1.1	Respondenterna.....	25
4.1.2	Litteraturgenomgången	26
4.1.3	Enkätstudien	27
4.2	Resultatdiskussion	28
4.2.1	Enkätstudieresultat.....	28
4.2.2	Fritextsvaren.....	30
4.2.3	De jämförande resultaten	31
4.3	Avslutande reflektioner.....	33
	Referenslista	34
	Tack.....	36
	Bilaga 1; Introduktionsbrev och påminnelsebrev	37
	Bilaga 2; Enkätundersökning.....	38
	Bilaga 3; fritextsvar	42
	Bilaga 4; tabell över jämförande resultat	44

1 Inledning

Veterinärmedicin handlar främst om att ge djur ett hälsosamt liv men också att undvika onödigt lidande genom olika behandlingsformer. En av dessa tillgängliga behandlingar är avlivning. Avlivning är ett barmhärtigt sätt att avsluta ett djurs lidande orsakat av smärta eller obotlig sjukdom (Nickels & Feeley, 2018).

Enligt Nickels & Feeley (2018) kan framförandet av vad de kallar för dåliga nyheter ofta vara en svår och känslig uppgift. Om djurhälsopersonalen är oförberedd inför detta kan de uppleva en ökad stressnivå, oro eller till och med känna sig utbrända. Det finns de som känner oro inför djurägarens reaktion men också för hur de själva ska reagera. Att bli personligt beskydd för de dåliga nyheterna och att inte ha alla svar är även något som personal oroar sig för. (Nickels & Feeley, 2018; Shaw & Lagoni, 2007)

Compliance inom djursjukvård påverkas i hög grad av hur djurhälsopersonalen kommunicerar kring patientens hälsotillstånd och prognos till djurägarna, och påverkar därför om djurägaren väljer att följa rekommenderad behandling. Detta gäller också behandlingar som avlivning. Otydlig kommunikation kan därför förlänga djurs lidande om ägaren inte blir informerad om behandlingsalternativen eller inte vill följa de råd som ges (Nickels & Feeley, 2018). Compliance inom medicin innebär patientens förmåga att följa den medicinska personalens rekommendationer gällande medicinering och behandling (Malmquist & Lundh, 2016). Non-compliance kan i motsats definieras som den grad en rekommenderad behandling inte följs av antingen en patient eller dess anhöriga (Loftus, 2012). Non-compliance inom humanvård har påvisats förekomma upp till en tredjedel av alla rekommendationer, medan non-compliance inom veterinärvård förekommer vid fyra av fem rekommendationer (Maille & Hoffmann, 2013). Att kunna kommunicera kring avlivning, och genom detta säkra compliance med den rekommenderade behandlingen, är för djurhälsopersonal väsentligt då vi är skyldiga enligt lag att se till att djur inte utsätts för onödigt lidande eller sjukdom (SFS 2018:1192).

1.1 Syfte och frågeställningar

Arbetet undersökte den svenska djurvårdspersonalens utbildning i och erfarenhet av kommunikation med djurägare i samband med avlivning som behandlingsalternativ. Syftet var att undersöka hur djursjukskötare inom svensk djursjukvård ser på sin egen och sina kollegors förmåga att kommunicera kring avlivning som behandlingsalternativ.

Syftet var också att undersöka respondenternas upplevelser om teoretisk utbildning kontra praktisk erfarenhet och om de anser att den eventuella kommunikationsutbildning de fått borde utökas eller förändras. Resultaten jämfördes med litterära och vetenskapliga källor rörande kommunikation och compliance inom både humansjukvård och djursjukvård, för att få en bild av om personalens åsikter och upplevelser stämmer överens med den forskning som finns inom området.

Frågeställningar:

- Hur upplever djursjukskötare sin egen kommunikativa förmåga i samband med avlivning som rekommenderad behandling?
- Upplever djursjukskötare att deras kommunikation i samband med avlivning får önskad effekt sett till djurägarcompliance?
- Har djursjukskötare upplevt att de fått konkret utbildning i kommunikation kring avlivning och anser de i så fall att denna varit tillräcklig för deras senare yrkesutövning, eller att utbildningen skulle behöva förändras?
- Hur yttrar sig djursjukskötares upplevelser sett till enkätundersökningens resultat i jämförelse med de upplevelser som uppges i litteraturgenomgången?

2 Material och metod

2.1 Litteraturgenomgång

En litteraturgenomgång gjordes för att få en fördjupad kunskap om ämnesområdet och utifrån det kunna skapa enkäten. De litterära källorna inkluderade vetenskapliga artiklar samt studentlitteratur inom djuromvårdnad. Dessa användes för att teoretisera kring resultaten av de frågor som enkätstudien ställt. En stor del humanvårdsfokuserade artiklar användes också för att se eventuella likheter och skillnader och jämföra dessa i diskussionen av enkätresultaten.

Litteraturen bestod av vetenskapliga artiklar samt en boktitel. De vetenskapliga artiklarna söktes fram via databaserna Web of Science, Science direct och Primo, med tillgång genom Sveriges Lantbruksuniversitetsbibliotek, och totalt användes 12 stycken till litteraturgenomgången. Sökorden som användes var *nurse*, *veterinary nursing*, *veterinary nurse*, *communication*, *euthanasia*, *pet-loss*, *end-of-life*, *compliance*, *veterinary*, *pediatrics*, *geriatrics*, *caregiver* i olika kombinationer. Artiklar utan peer-review eller utan vetenskaplig granskning exkluderades. Endast artiklar på svenska och engelska användes.

Ett större antal av de litterära källorna berör humanvård, och deras applicerbarhet på djursjukvård är därför osäker. Dessa inkluderades i det slutgiltiga urvalet för att de trots detta berör någon intressant aspekt som antingen haft relevans för utformningen av enkätstudien eller relevans för diskussionen av enkätstudiens resultat. Flera av dem berör exempelvis metoder för god kommunikation mellan vårdgivare och vårdtagares anhöriga, vilket här kan ställas i relation till djursjukskötarens kommunikation med djurägaren; djursjukvårdspatientens anhöriga.

För att kunna applicera dessa källor likställs de anhöriga till humanvårdens patienter med djurägarna, humansjukvårdspersonalen med djursjukvårdspersonalen och de humana patienterna med djuren. Detta för att kunna jämföra praktiken inom djursjukvården med en så lik relationsform som möjligt inom humanvården.

I litteratursökningen påträffades ett fåtal källor från djursjukvården som i det här fallet gått igenom men inte använts i den slutgiltiga litteraturgenomgången. Dessa fokuserade på framförallt kommunikationen sett ur djurägarens perspektiv eller på de biomedicinska aspekterna av avlivning kontra etiska aspekter. Även om dessa

ämnesområden är relevanta aspekter för ämnet i stort, så bedömdes de inte som tillräckligt relevanta för de aspekter som var det här arbetets frågeställningar.

2.2 Enkätstudie

Enkätundersökningen utformades utifrån de litterära källorna och bestod av 13 frågor. Undersökningen syftade till att skapa en översikt över deltagarnas upplevelser av kommunikation kring avlivning och den utbildning de fått i ämnet.

Fråga 1 och 2 rörde respondenternas utbildning. Fråga 3 till 7 handlade om yrkeserfarenhet och känslor kring kommunikation om avlivning, samt om eventuella konflikter och djurskyddstillämpning. Fråga 8 till 12 rörde utbildning i kommunikation kontra erfarenhet samt synpunkter på utbildning. Fråga 13 lämnades öppen för att ge respondenten möjlighet att lägga till egna kommentarer. En fullständig version av enkäten återfinns i bilaga 2.

Frågorna var uppdelade på olika sidor i enkäten, totalt fem stycken. På första sidan fanns en introducerande text, på sidorna två till fyra fanns enkätfrågorna och på sida fem fanns ett tack för respondentens medverkan. På sida två fanns fråga 1 och 2, på sida tre fråga 3 till 7, på sida fyra fråga 8 till 12 och på sida fyra fanns fråga 13.

En testversion gjordes innan den färdiga enkäten skickades ut. Den testades av djursjukskötarestudenter på Sveriges Lantbruksuniversitet. Enkäten utformades, distribuerades och analyserades genom undersökningsplattformen Netigate (2019). Enkäten distribuerades genom Netigates funktion för utskick av e-post, för att kunna använda deras analysverktyg på ett så effektivt sätt som möjligt vid analys av resultaten. Specifika e-postutskick skulle möjliggöra anonymiserade grupperingar av respondenter sett till hur de besvarade specifika frågor, och skulle därför möjliggöra en analys av eventuella svarsmönster för olika grupper, se avsnitt 3.2.3 ”Jämförelse mellan olika respondentgrupper”.

Urvalet av respondenter gjordes utifrån en lista över svenska djursjukhus och kliniker från dåvarande svenskdjursjukvård.se, numera en del av Gröna Arbetsgivare (2019). Hemsidan angav 238 kliniker i Sverige. Ett bekvämlighetsurval gjordes som inkluderade alla kliniker listade på hemsidan med en tillgänglig e-postadress. De eftersökta respondenterna bestod av legitimerade djursjukskötare inom svensk djursjukvård.

Den ursprungliga respondentlistan bestod av 137 e-postadresser till svenska djursjukhus och kliniker av varierande storlek, geografisk placering etcetera. Efter att länken distribuerats hörde två respondenter av sig och var intresserade av egna

individu-specifika länkar och deras personliga e-postadresser adderades till respondentlistan manuellt. Två andra respondenter meddelade att deras länkar inte fungerade och även deras personspecifika e-postadresser adderades till respondentlistan. Alla fyra adderades utöver de redan befintliga e-postadresserna till deras kliniker. Totalt fyra respondenter meddelade att de inte har några anställda djursjukskötare och därför avstod från att delta i studien. Det totala antalet möjliga respondenter uppgick efter den första dagen till 141.

Två påminnelser skickades ut enligt förinställda tidsangivelser. Den första påminnelsen skickades via e-post ut efter sju dagar och en andra påminnelse efter nio dagar. Den totala svarstiden var elva dagar. Påminnelserna skickades ut till de respondenter som antingen inte hade aktiverat länken, eller som hade aktiverat länken och börjat besvara enkäten, men inte fullföljt den.

3 Resultat

3.1 Litteraturgenomgång

Antalet tillgängliga källor angående kommunikation kring avlivning inom djursjukvården är begränsat i dagsläget. Den mesta forskningen angående kommunikation kring svåra ämnen, såsom dödsfall, inom vård bedrivs inom humanvården (Loftus, 2012). Vissa vetenskapliga källor om svår kommunikation inom djursjukvård har kunnat hittas, men endast ett mycket litet antal källor angående den svåra kommunikationen sedd ur djursjukvårdspersonalens perspektiv har kunnat hittas i samband med litteratursökningen till det här arbetet. De flesta vetenskapliga källor som berör kommunikation kring svåra ämnen inom vård sett ur vårdpersonalens perspektiv har sitt ursprung i forskning gjord inom humanvården.

3.1.1 Kommunikation och compliance inom djursjukvård

Kommunikation kring avlivning handlar ofta om att berätta dåliga nyheter för djurägare vilket inkluderar en eller flera familjemedlemmar. Dåliga nyheter kan definieras som någon typ av information som kan ge upphov till förtvivlan, skuld, hotar att ändra en persons mentala eller fysiska välbefinnande samt ge en dålig prognos på djurets hälsa och framtidsutsikter. Inom veterinärmedicin innebär dåliga nyheter oftast att djuret är kroniskt eller oåterkalleligt sjukt alternativt uteblivet positivt behandlingsresultat. Något som är unikt inom veterinärmedicin är att en behandlingsform som finns tillgänglig är avlivning. (Nickels & Feeley, 2018; Shaw & Lagoni, 2007)

Hur djurhälsopersonal framför dessa dåliga nyheter kan kraftigt påverka djurägarens upplevelse av vården som ges, hur djurägaren mår psykiskt och påverka det efterföljande beteendet. Det vill säga hur väl en djurägare följer hemgångsråd eller kommer på uppföljande besök till kliniken. Tidigare litteratur (Brown *et al.*, 2003) har påvisat att effektivt framförd kommunikation påverkar upplevelsen hos djurägare och familjemedlemmar tack vare deras förbättrade kunskap om diagnoser, symptom och behandlingsalternativ. Denna litteratur påvisar även motsatsen, att bristfällig kommunikation påverkar djurägaren och dess handlingar negativt. Detta resulterar i missnöje med den givna vården, minskad compliance med behandling och ökat missnöje för veterinärmedicin totalt sett. När behandlingsalternativet avlivning är framfört på ett professionellt sätt kan det upplevas som tillfredsställande erfarenhet för personalen, djurägaren och relationen dem emellan.

Kvaliteten på samtal mellan människor påverkar alltså deras framtida relation (Nickels & Feeley, 2018).

Kommunikation sker både verbalt genom orden som väljs att använda samt ickeverbalt bland annat genom kroppsspråket. Att öva upp sin kunskap inom kommunikation kan reducera de negativa följderna som eventuellt kommer av att meddela dåliga nyheter och därmed höja personalens effektivitet. Nyheterna kan då framföras på ett mer empatiskt och stödjande sätt och därmed påverka djurägarens respons (Nickels & Feeley, 2018).

Historiskt sett är kommunikation kring avlivning något man lär sig på arbetsplatsen och inte under studietiden. Även idag lär vi oss att prata i svåra stunder främst på arbetsplatsen. Detta lär vi oss både från kollegor. För bästa resultat har visats att djurhjälsopersonal först försöker minska ångest hos djurägare. Sedan att få dem att förstå anledningen till prognosen och till sist få dem att stå ut med vad detta innebär (Nickels & Feeley, 2018).

De senaste decennierna har man inom djursjukvården blivit bättre på att ta upp samtal om död och hur man pratar om den i undervisning. Det kan vara värdefullt att ta upp även elevernas egna erfarenheter och upplevelser kring död tidigt under studietiden. Detta ger elever möjlighet att ta del av varandras erfarenheter och oro kring ämnet. Denna teoretiska reflektion kring död ger en bra grund inför de praktiska situationerna som yrket medför (Dickinson, 2019).

Det finns olika metoder för hur man bäst bör ge dåliga besked och dessa används ofta i kombination med varandra även om egen erfarenhet är det som idag påverkar mest hur man för samtalet (Nickels & Feeley, 2018).

Vid samtal om avlivning kan exempelvis empati betonas som en viktig metod för att få djurägaren att känna sig emotionellt bekräftad, respekterad och nöjd med kommunikationen. Väl vald tystnad, lugn och eventuell fysisk beröring beskrivs också som metoder för att få djurägaren att känna sig stöttad och emotionellt erkända (Cooper *et al.*, 2011). Finkänslig och respektfull kommunikation kan anses nödvändigt, särskilt med tanke på att djurägare kan ha olika skäl till att välja avlivning, och därför olika känslor och sinnelag inför att samtala om frågan. Ilska, skuld känslor och sorg kan förväntas och därför är det en fördel om det finns utarbetade strategier och policys hos klinikerna för hantering av dessa situationer, och dels att personalen får både teoretiska och praktiska möjligheter att lära sig hantering av situationerna (Cooper *et al.*, 2011).

Compliance har i en studie av Maille och Hoffman (2013) beskrivits som avhängande av vad de kallar social och fysiologisk risk. Fysiologisk risk beskrivs

som uppfattningen av den konkreta medicinska risken med sjukdomstillståndet, vilket får rädsla som effekt. Rädsla på lagom nivå ger compliance, medan för stark rädsla istället riskerar att leda till förnekelse och bristande handling. Risken för förnekelse uppges dock minska när den som är utsatt inte är ägaren vi kommunicerar med, utan en tredje part (Maille & Hoffmann, 2013). Den sociala risken innefattar den sociala status som människor förknippar med omhändertagande av djur, och de goda moraliska och etiska värden vi förknippar med genomförande av rekommenderad vård, i enlighet med djuretiska samhällsnormer. Att bryta från dessa normer resulterar dels i förlust av social status och anseende hos andra privatpersoner, men också förlorad social och moralisk status i relation till vårdgivaren, i detta fall veterinären. Social risk påverkar compliance starkare än fysiologisk risk, vilket artikelns författare förklarar som en trolig förlängning av att människor i allmänhet har ett starkt behov av social bekräftelse och följsamhet av samhällsnormer, vilket också förstärks vid sjukdom. De drar slutsatsen att ju sjukare djuret är, desto starkare blir ägarens behov av att följa sociala normer (Maille & Hoffmann, 2013). Maille och Hoffman påpekar också hur tilliten till veterinären positivt påverkar hur starkt ägaren uppfattar den fysiologiska risken, och hur chansen för compliance ökar ju starkare tilltro ägaren har till veterinären. Även ägarens relation till djuret påverkar hur starkt den fysiologiska risken uppfattas.

3.1.2 Kommunikation och compliance inom humansjukvård

Vårdnadshavarna är inom pediatrik en mycket viktig del i kommunikationen, eftersom de har beslutsrätt gällande alla behandlingar och omvårdnad, inklusive när barnet, patienten, är döende. En del i vårdgivarens ansvar är därför att kommunicera på ett sådant sätt att vårdnadshavarna uppfattar den kliniska bilden och behandlingsalternativen så korrekt som möjligt. Effektiv kommunikation mellan läkare och vårdnadshavare har kunnat kopplas till dels en bättre vård av patienten och dels minskat lidande för föräldrarna när deras barn har dött (Bateman *et al.*, 2017).

Det har undersökts hur pediatrik vårdpersonals känslomässiga upplevelse av sin egna yrkesmässiga kommunikation påverkas av att ha ett eget barn inlagt på neonatal intensivvårdsavdelning. I undersökningen uppgav 88 % av tillfrågade läkare att upplevelsen ökade deras förståelse och empati för sina patienters anhöriga. Av de tillfrågade svarade 73 % att upplevelsen gjort dem till bättre läkare, och att den förändrat hur de själva agerar i sin yrkesroll (Batton *et al.*, 2011). Enligt en annan intervjustudie har läkare som själva är föräldrar visats uppleva större känslomässig stress angående att ha anhörigsamtal om döende eller svårt sjuka patienter, efter att de själva blev föräldrar. Dessa svårigheter ökade också ju mer

lika patienterna var läkarens barn, och påverkades inte av hur länge läkaren varit yrkesverksam. Även i denna undersökning uppgav en majoritet att det egna föräldraskapet ökade deras empati för anhöriga till de egna patienterna (Bateman *et al.*, 2017).

Inom pediatriken påverkas relationen mellan läkaren och patienten av läkarens kommunikation med barnets vårdnadshavare. En effektiv kommunikation med anhöriga eller vårdgivare är avgörande för de kliniska resultaten av behandlingen, eftersom det har en direkt relation till compliance. Vid samtal kring allvarliga sjukdomstillstånd eller mycket dåliga prognoser krävs att läkaren visar empati och förståelse för att de anhöriga ska förstå allvaret i situationen. Icke-verbal kommunikation kan användas som ett komplement för att uttrycka empati vid sådana samtal eftersom de anhörigas kommunikativa förmåga kan påverkas negativt av deras känslomässiga reaktion (Märginean *et al.*, 2017).

Relationen mellan vuxna humanvårdspatienter på vårdhem och vårdgivarna, sett till kommunikation kring patientens kliniska tillstånd, är beroende av en inkludering av patientens anhöriga. Anhöriga vårdgivare måste inkluderas i beslutsfattande och vårdplanering, och är nödvändiga för både patientens och vårdgivarnas livskvalitet och för att patientens behov ska stå i fokus för vården. De anhörigas bristande kunskaper om det kliniska sjukdomstillståndet skapar en risk för att de ska ta felaktiga beslut om kommunikationen brister. Vårdgivarens förmåga att korrekt läsa av och reagera på de anhörigas känslor är avgörande för att minska känslor av exempelvis ångest och depression i samband med patientens död (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012).

Vårdgivarens uppvisande av empati, uppmuntran, beröm och liknande har visats ha positiv inverkan på relationen mellan vårdgivare och vårdtagare. Empati och annan positiv förstärkning ökar patientens känslor av exempelvis acceptans och värde, och ökar i sin tur patientens tillit till vårdgivaren. Det har dock påvisats att läkare inom humanvård i många fall inte ger tillräcklig empatisk respons på patientens känslouttryck, upplevelser och frågeställningar. Istället läggs fokus ofta på kommunikation kring de kliniska och medicinska delarna av samtalet (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012).

I en undersökning av Wittenberg-Lyles *et al.* (2012) undersöktes videosamtal mellan team av vårdgivare och anhöriga i en vårdhemsmiljö. De analyserades utifrån vilka tillfällen till empatisk respons som uppkom i samtalen och hur vårdpersonalen svarade på dessa. Anhörigas uttryck av känslomässig påfrestning, till exempel stress och oro, av sjukdomstillståndet förekom mest frekvent som empatiska tillfällen i samtalen (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012). Vårdgivarnas

respons bestod oftast av implicit bekräftelse av de anhörigas perspektiv, men med fokus på de medicinska aspekterna av patientens tillstånd. Överlag förekom standardiserade svar på frågor och rutinmässig respons på känslouttryck, vilket fick de anhöriga att avstå från ytterligare utveckling av sina känslor. Två tredjedelar av de deltagande vårdgivarna agerade på ett låg-affektivt sätt i kommunikation med anhöriga. Endast ett fåtal vårdgivare gav uttalad empatisk respons på, eller en direkt bekräftelse av, de anhörigas perspektiv (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012). Undersökningen visade att majoriteten av responsen endast var empatiskt riktad implicit, och mycket få direkta empatiska uttryck användes. De anhöriga uttryckte känslor av hjälplöshet inför den respons de fick från vårdgivarna i samband med att patienten var döende. En slutsats författarna drar är att utrymme finns för ytterligare utbildning i terapeutisk rådgivning och samtalsteknik (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012).

Anhöriga vårdgivare till svårt sjuka cancerpatienter har i en undersökning visats uppleva den professionella vårdpersonalen som respektlös och ignorerande, och upplever brist på tydliga förklaringar i kommunikationen. De anhöriga som hade skött exempelvis vård i hemmet upplevde sig ofta som underskattade av vårdpersonalen. Upplevelsen av vård kring livets slutskede, både för vårdgivare och vårdtagare, påverkas starkt av relationen mellan vårdpersonalen och de anhöriga vårdgivarna (Wittenberg *et al.*, 2017). Sjukhusmiljön är en faktor för bristande kommunikation, eftersom den ofta kan upplevas som rörig och högljudd och därigenom störande för de anhörigas uppfattning av samtalets innehåll. Även språket kan vara ett hinder i och med att de anhöriga sällan har erfarenhet av det kliniska medicinska språk som yrkesverksamma vårdgivare använder, och därför är det också viktigt att vårdgivaren hjälper de anhöriga att utveckla sin kommunikation (Wittenberg *et al.*, 2017).

Inom geriatrik är vårdgivarnas kommunikativa förmåga mycket viktig, eftersom det ofta involverar degenerativ eller dödlig sjukdom och hanteringen av sjukdomstillståndet emotionellt och praktiskt, både för patienten och för de anhöriga. Brister i kommunikationen mellan vårdgivare och patient inom geriatrik påpekas ofta av anhöriga, och den kommunikativa utbildningen för humanvårdpersonal inom geriatrik har ansetts otillräcklig, framförallt rörande kommunikation kring komplexa ämnen som dödlighet (Kelley *et al.*, 2012).

I studien Geritalk undersökte Kelley *et al.* (2012) om kommunikativa brister hos personal inom geriatrik kunde förbättras genom konkret utbildning. En två dagar lång kurs i kommunikation för geriatrisk personal samt för ett mindre antal deltagare från palliativ vård ordnades, baserad på det teoretiska material som framställts. En majoritet av deltagarna uppskattade kursen och efterföljande självvärderingar

visade att deltagarna både direkt efteråt och över tid ansåg sig bättre förberedda på komplex kommunikation och aktivt tränade sina förmågor (Kelley *et al.*, 2012).

Kommunikativa förmågor kring sjukdom ofta lärs ut genom praktisk erfarenhet snarare än teoretisk utbildning, delvis på grund av behovet av praktisk handledning. Därav skulle mentorer med specifik utbildning i kommunikation kunna användas vid den praktisk träningen, som exempelvis terapeuter och psykologer (Märginean *et al.*, 2017).

3.2 Enkätstudieresultat

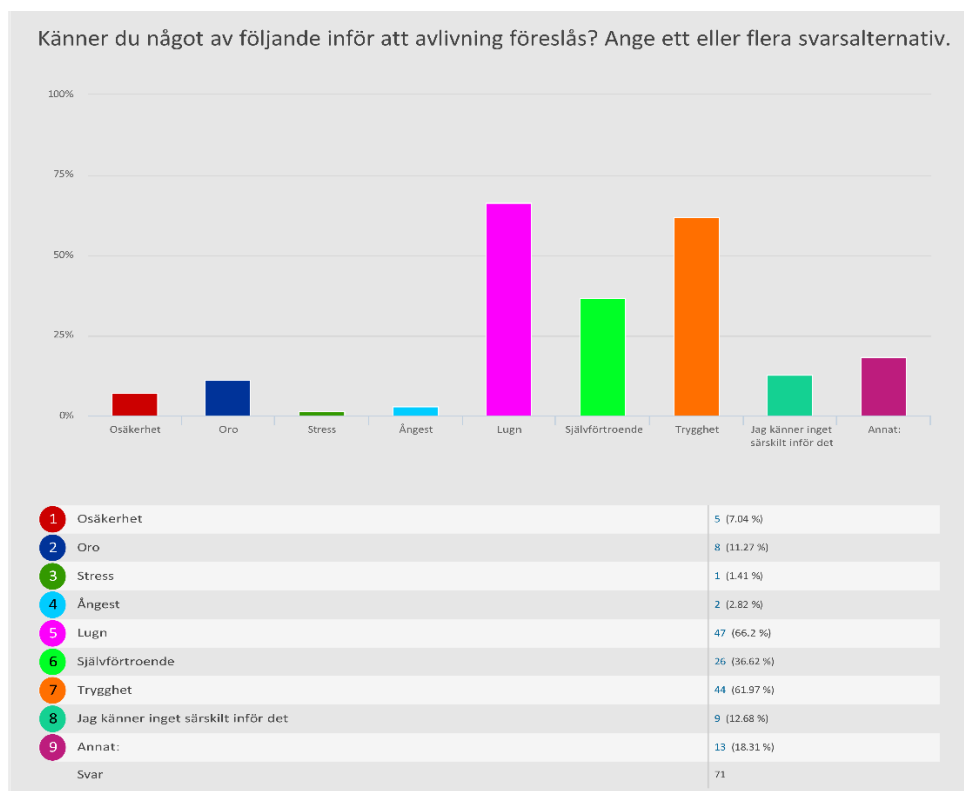
3.2.1 Enkätstudieresultat

Av de 141 respondenterna besvarade 71 alla tolv obligatoriska frågor i enkäten, vilket gav en svarsfrekvens på 50 %. Endast dessa räknades med i resultatanalysen. De respondenter som endast besvarade fråga 1 till 2 eller 1 till 7 räknades bort från det slutgiltiga resultatet. På fråga 1 till 2 svarade 77 respondenter och 72 svarade på fråga 3 till 7, varav fråga 4 fick tolv fritextsvar. Fråga 8 till 12 besvarades av 71 respondenter. Fråga 13, som var en frivillig fritextfråga för eventuella tillägg och synpunkter, fick 13 svar. Hela enkäten återfinns i bilaga 2.

På frågan om examinationsår svarade 31 respondenter (43,7 %) att de examinerades mellan år 2011 och 2015. Mellan år 2005 och 2010 examinerades 16,9 %, 15,5 % examinerades 2016 eller senare, och 14,1 % examinerades 2000–2004. Sju respondenter (9,9 %) examinerades före 1999. En majoritet på 49 personer (69 % av respondenterna) hade tio års yrkeserfarenhet eller mer. Totalt uppgav 22 respondenter yrkeserfarenhet på mindre än tio år. Svartalernativet sex till nio år uppgavs av 12,7 %, och två års erfarenhet eller mindre år fick 9,9 %. Tre till fem års erfarenhet uppgavs av 8,5 %.

Stor egen erfarenhet av att kommunicera med djurägare kring avlivning uppgavs av 55 personer (77,5 %). Viss egen erfarenhet uppgavs av 15 personer (21,1 %) och en respondent (1,4 %) uppgav ingen erfarenhet.

Responserna på fråga 4 som rörde känslor i samband med förslag om avlivning redovisas i figur 1. Denna hade också ett svartalernativ i fritextform som användes av 18,3 %, dessa redovisas i avsnitt 3.2.2 ”Fritextsvar” samt i bilaga 3.

Figur 1. Fråga 4; Känslor inför förslag om avlivning

Konflikter i samband med avlivning förekommer enligt 2,8 % av respondenterna och förekommer sällan enligt 59,1 %, medan 32,4 % istället uppgav att konflikter inte förekommer. Erfarenhet saknas uppgavs av 5,6 %.

Non-compliance i form av nekande till avlivning i samband med avlivningsrekommendation uppgavs ske av 14,1 % och ske sällan av 74,6 %, tio och 53 respondenter respektive. Att nekande inte sker uppgavs av 9,8 % och en respondent (1,4 %) uppgav att de saknar erfarenhet.

En majoritet på 69 % av respondenterna uppgav att de själva sett djurskyddslagstiftning tillämpas i samband med kommunikation kring avlivning och 12,7 % uppgav att de själva behövt tillämpa det. Att det inte behövt tillämpas uppgavs av 15,5 % och 2,8 % uppgav att de saknar erfarenhet.

Teoretisk och egen erfarenhet i kombination uppgavs av 47,9 % som viktigast för kommunikationen, följt av egen erfarenhet på 33,8 % samt egen erfarenhet i egenskap av djurägare på 16,9 %. Teoretisk utbildning i kommunikation uppgavs som viktigaste egenskapen av 1,4 %.

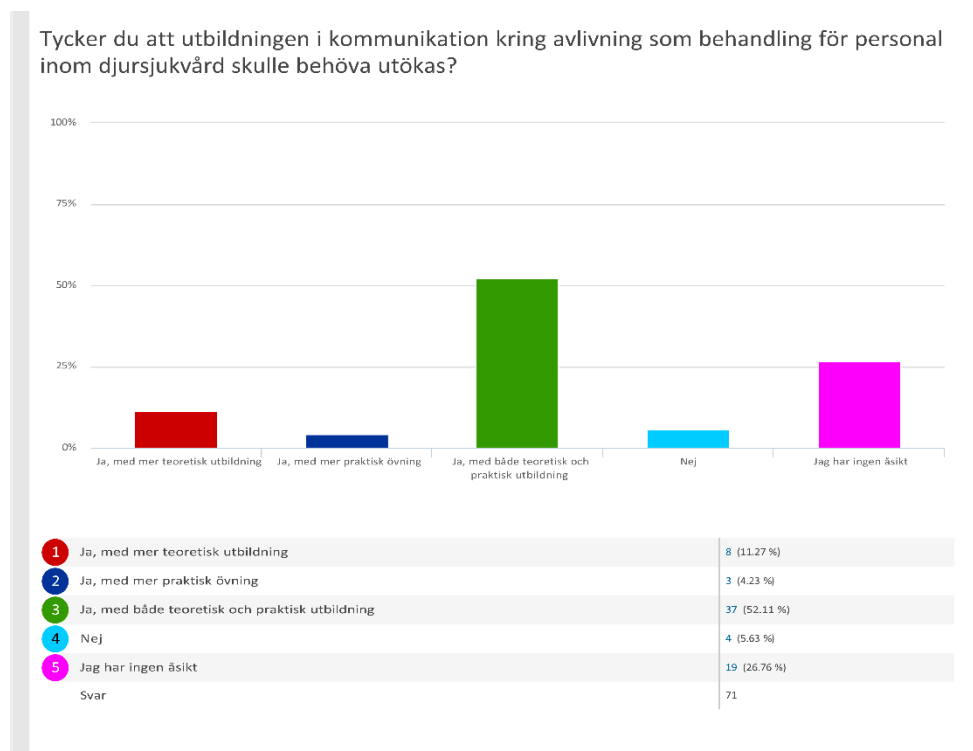
Kommunikationsutbildning saknades för 64,8 %, medan 33,8 % uppgav att de fått kommunikationsutbildning. Ovisst till om de fått ämnesutbildning uppgavs av endast 1,4 % av respondenterna.

En majoritet på 71,8 % hade inte fått någon utbildning inom kommunikation specifikt rörande avlivning. Kommunikationsutbildning specifikt rörande avlivning hade 21,1 % fått och 7 % uppgav att de inte visste om de fått det eller inte.

Resultaten för fråga 11 och 12 visas i figur 2 respektive figur 3.

Figur 2. Fråga 11; Utvärdering av egen utbildning i kommunikation

Figur 3. Fråga 12; utvärdering av nuvarande utbildningars behov av utveckling

3.2.2 Fritextsvar

Tolv och 13 respondenter av 71 möjliga tillade fritextsvar på fråga 4 och 13, vilket motsvarar 17 % och 18 % av de svarande. Alla fritextsvar återfinns i bilaga 3.

Fråga 4 rörde upplevda känslotillstånd vid samtal kring avlivning, och hade ett fritextalternativ som fick tolv svar. Endast en av respondenterna som besvarade frågan hade uppgett mindre än tio års yrkeserfarenhet. Resterande elva respondenter uppgav över tio års erfarenhet.

De flesta av fritextsvaren beskrev att känslorna inför kommunikationen beror på situationen. Exempelvis kan det stå i relation till djurägarens känslotillstånd och djurets sjukdomstillstånd. En respondent uttrycker hur det kan kännas besvärligt när en djurägare beslutar att avliva ett friskt djur, och nekar till omplacering. En annan respondent svarade att denna kunde känna stark oro när en djurägare avstod från avlivning, trots att det kanske varit bättre för djuret. Flera uttryckte hur det kändes jobbigare eller mer ledsamt att avliva unga och friska djur i jämförelse med äldre eller sjuka djur.

Den sista frågan i enkäten var en renodlad fritextfråga och fick tretton svar. Tio av de tretton respondenterna hade uppgett över tio års arbetslivserfarenhet. Endast tre av dem uppgav istället mindre än tio års erfarenhet.

En respondent uppgav att djurägare oftare och hellre samtalar kring avlivning med djursjukskötare än med veterinärerna, trots att veterinärerna är de som har ansvar för ingreppet. Flera uttrycker också hur viktigt de anser att utbildning både praktiskt och teoretiskt är för att kunna ha samtal om avlivning på ett givande sätt. Många av respondenterna lägger vikt vid kommunikationen som verktyg för att få djurägaren att känna sig trygg i sitt beslut. En person svarade att hen också är legitimerad sjuksköterska och att hen i den utbildningen fått stora kunskaper i kommunikation kring svåra ämnen, men hen är den enda som i fritextform uttrycker att hen anser sig tillräckligt utbildad i ämnet för yrket. Flera beskriver istället hur viktigt det är att utbildningarna lägger vikt på det här ämnet och uttrycker också att utbildningarna inte är tillräckliga. Flera anser att ämnet är svårt att prata om för att det är laddat med starka känslor, och flera hade önskat mer utbildning för att vara mer förberedda på yrkeslivet. De uttrycker också empati för djurägarens situation och en tro på att djurägaren oftast vill det som de anser vara bäst för sitt djur. Många påpekar vikten av att få djurägaren att känna sig trygg och stöttad i sitt beslut.

Tre respondenter beskrev sig själva som äldre och uttryckte missnöje med hur yngre eller nyexaminerade veterinärer och djursjukskötare hanterar avlivning både som behandling och som samtalsämne. En av dessa uttrycker hur hen sett en förändring över tid inom yrkesgrupperna och beskriver det som numera vanligare både att personalen undviker att utföra avlivning och att djurägare mer sällan vill avliva. Den andra uttrycker hur viktigt det är att legitimerade djursjukskötare förstår att det ingår i yrket att utföra rekommenderade avlivningar av djurskyddsskäl. Denne understryker också att hen upplever detta från främst nyexaminerade veterinärer och djursjukskötare. En tredje respondent uttrycker att unga veterinärer verkar ha svårare att rekommendera avlivning och bör bli bekvämare med det av djurskyddsskäl, och uttrycker att mer nyexaminerade och yngre veterinärer ofta vill behandla mer än nödvändigt och ställer detta i relation till att dessa också känner sig osäkra inför att rekommendera avlivning.

3.2.3 Jämförelse mellan olika respondentgrupper

Utifrån resultaten delades respondenterna in i grupperingar baserat på hur de besvarat vissa frågor, för att se hur respondenter med samma svar på specifika frågor besvarade de övriga frågorna i enkäten. Detta gjordes för att jämföra grupper av respondenter mot varandra sett till hur de själva beskrev sina erfarenheter och

upplevelser av ämnena, samt för att se eventuella mönster i olika gruppers upplevelser, om dessa förekom.

Nedan följer resultat från dessa jämförelser av olika respondentgrupperingar. Grupperingarna som gjordes var utefter examinationsår, yrkeserfarenhet av samtal med djurägare samt huruvida de fått utbildning i kommunikation eller inte. Dessa tre kategorier valdes för att de ger en översikt över respondenterna och de ämnen vi tagit upp. Antalet grupperingar begränsades för att göra analysen översiktlig.

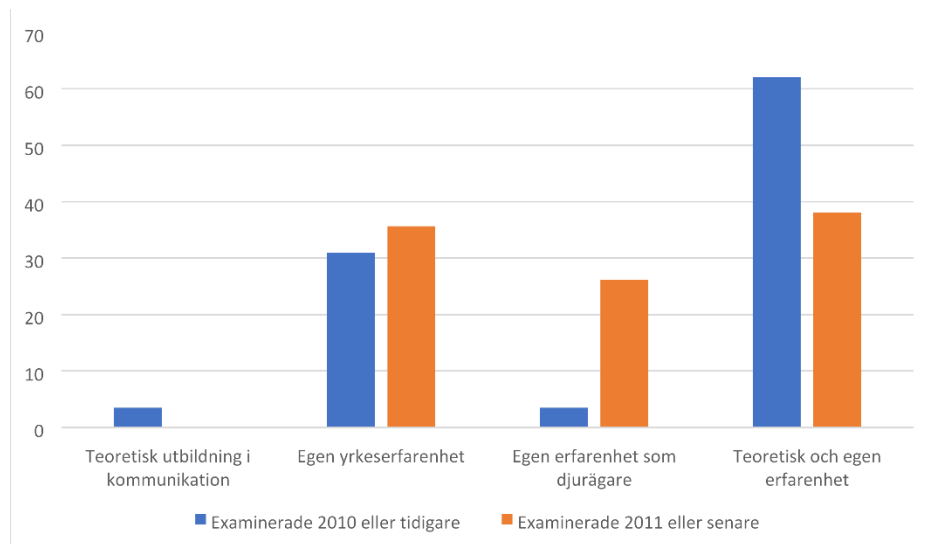
De nedan redovisade resultaten valdes ut för att de utgör en skillnad mellan grupperingarna och därför kan utgöra en grund för vidare diskussion. Om inga markanta skillnader i respons mellan grupperna förekom utelämnades dessa jämförelser från denna del av den löpande texten av utrymmesskäl samt bristande relevans för diskussionen. En fullständig förteckning över enkätsvaren från de utvalda sex respondentgrupperna återfinns i bilaga 4, och alla enkätfrågor återfinns i bilaga 2.

3.2.4 Examinationsår

Två kategorier av respondenter delades in utefter examinationsår, en grupp som examinerades år 2010 eller tidigare och en grupp som examinerades år 2011 eller senare. En majoritet på 50 % av de examinerade efter år 2011 uppgav en yrkeserfarenhet på mer än tio år, följt av sex till nio års erfarenhet på 19 %. Av de som examinerats före år 2010 uppgav mer än tio års yrkeserfarenhet (96,5 %).

På fråga 11, angående om respondenterna anser att deras utbildning varit tillräcklig för dem i kommunikation kring avlivning, svarade 62,1 %, majoriteten av de som examinerats före år 2010 att deras yrkeserfarenhet vägt tyngre än deras teoretiska utbildning. Samma svar uppgavs i jämförelse av 28,6 % av de som examinerats efter 2011. Av dessa uppgav majoriteten istället till 38,1 % att deras teoretiska kunskap varit tillräcklig i kombination med praktisk erfarenhet. I jämförelse angav 27,6 % av de examinerade före år 2010 samma svarsalternativ. Inga av de examinerade före år 2010 svarade varken att den teoretiska utbildningen varit tillräcklig eller att de inte hade fått någon utbildning i kommunikation. Dessa frågor besvarades av en respondent (2,4 %) respektive åtta respondenter (19 %) av de respondenterna som examinerats efter år 2011.

På fråga 8, angående den mest relevanta egenskapen för god kommunikation kring avlivning, svarade 26,2 % av de som examinerats efter år 2011 att egen erfarenhet som djurägare var mest relevant, vilket endast angavs av 3,45 % (en respondent) från gruppen som examinerats före år 2010. Majoriteten ur båda grupperna svarade att teoretisk och egen erfarenhet var mest relevant.

Figur 4. Fråga 8; Den mest relevanta egenskapen för kommunikation med djurägare.

Av de som examinerats före år 2010 uppgav 65,5 % att utbildningarna i kommunikation bör utökas med både teori och praktik (fråga 12). Inga ur denna grupp uppgav varken att endast mer praktisk övning behövs eller att ingen utökning av utbildning behövs. Mer teoretisk utbildning behövs enligt 10,3 % och 24,1 % av dem svarade att de inte har en åsikt. I den andra grupperingen svarade 42,8 % att mer teori och praktik behövs medan 11,9 % och 7,1 % svarade att mer teoretisk respektive praktisk utbildning behövs. Ingen utökning behövs enligt 9,5 %. Ingen åsikt kring detta uppgavs av 28,6 %. Majoriteten ur båda grupperna uppgav alltså samma svar på frågan medan en viss skillnad mellan dem kan ses i minoritetssvaren.

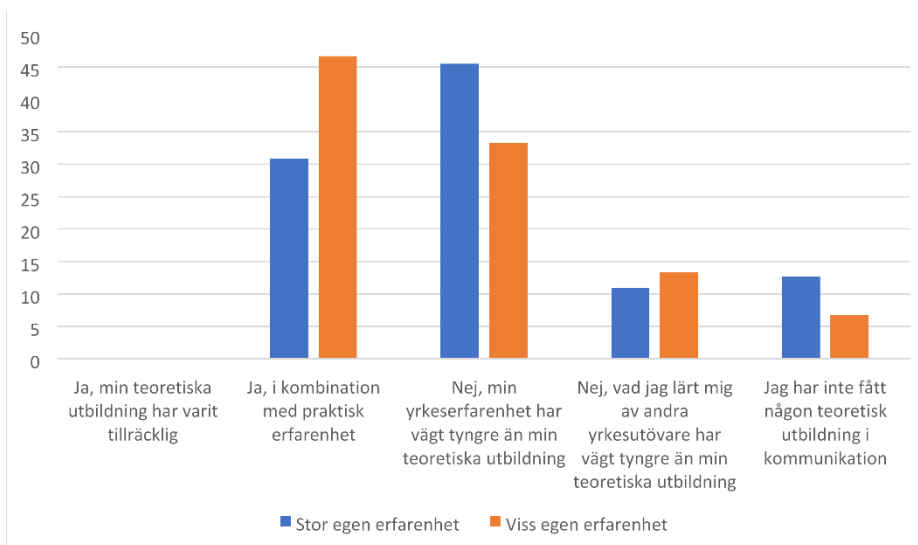
3.2.5 Egen erfarenhet av kommunikation med djurägare

Baserat på svaren på frågan om egen yrkeserfarenhet av kommunikation kring avlivning kunde två grupper delas in; de som angett stor egen erfarenhet (55 personer) och de som angett viss egen erfarenhet (15 personer). Endast en person

uppgav att de inte hade någon egen erfarenhet av att kommunicera med djurägare kring avlivning och denna användes därför inte till vidare jämförelser.

På frågan om vad som ansågs som den mest relevanta egenskapen för att kommunicera med djurägare om avlivning (fråga 8) kunde en skillnad ses mellan de olika grupperna. Av de som uppgett stor egen erfarenhet uppgav 52,7 % teoretisk och egen erfarenhet som mest relevant. Motsvarande siffra för gruppen med viss egen erfarenhet var 26,7 %. Av de som angett viss egen erfarenhet uppgav en majoritet på 60 % istället egen yrkeserfarenhet som mest relevant, vilket angavs av 27,3 % av gruppen med stor egen erfarenhet. Egen erfarenhet som djurägare angavs som mest relevant av 18 % av de med stor egen erfarenhet respektive 13 % av de med viss egen erfarenhet. Teoretisk utbildning angavs av endast en respondent med stor erfarenhet och ingen med viss erfarenhet.

En markant skillnad mellan dessa grupper kunde också ses angående fråga 9, om de fått någon specifik utbildning i kommunikation. Gruppen med stor erfarenhet svarade nej till 72,7 % och ja till 25,5 %. Endast en person svarade att de inte visste om de fått någon utbildning eller inte. Motsvarande siffror för gruppen med viss egen erfarenhet var istället nej till 33,3 % och ja till 66,7 %. Ingen svarade att de inte visste.

Figur 5. Fråga 11; Värdering av teoretisk utbildning kontra yrkeserfarenhet.

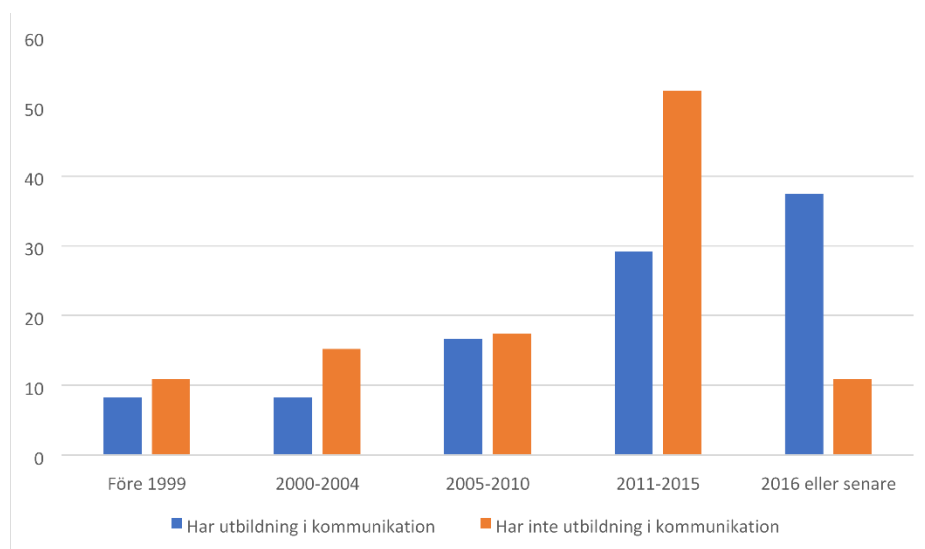
På fråga 11, om de ansåg att deras utbildning varit tillräcklig, svarade majoriteten (45,5 %) av de med stor egen erfarenhet att deras yrkeserfarenhet vägt tyngre än

deras teoretiska utbildning. Majoriteten av gruppen med viss egen erfarenhet (46,7 %) svarade istället att deras teoretiska utbildning varit tillräcklig i kombination med praktisk erfarenhet. En viss skillnad kan därför ses i hur dessa grupper med olika mängd yrkeserfarenhet värderar teoretisk erfarenhet. Inga andra markanta skillnader kunde ses i gruppernas olika svar på frågan.

3.2.6 Egen kommunikationsutbildning

De som svarade att de fått kommunikationsutbildning har svarat i linjärt stigande antal att de examinerats nyligen. Att de examinerats före 1999 och mellan år 2000–2004 angavs av 8,3 % av respondenterna i båda fallen, följt av 16,7 % som angett examination mellan år 2005–2010 och 29,2 % som examinerats mellan år 2011–2015. En majoritet på 37,5 % angav att de examinerats 2016 eller senare.

De som uppgett att de inte fått någon utbildning i kommunikation har angett examination mellan år 2011–2015 till 52,2 %. I fallande procentuell ordning följer 2005–2010 på 17,4 %, 2000–2004 på 15,2 %, före 1999 på 10,9 % och 2016 eller senare på 4,4 %.

Figur 6. Fråga 1; Examinationsår.

Av de som inte hade utbildning i kommunikation uppgav 80,4 % att de hade tio eller fler års arbetslivserfarenhet. Motsvarande siffra för gruppen med kommunikationsutbildning var 45,8 %. De övriga svarsalternativen på frågan var

jämmt spridda över de övriga respondenterna och ingen markant skillnad kunde ses (se bilaga 4).

Respondentgruppen utan utbildning i kommunikation uppgav till 87 % att de hade stor erfarenhet av kommunikation med djurägare kring avlivning (fråga 3). Endast viss erfarenhet fanns hos 10,9 %, och 2,2 % svarade att de inte har någon erfarenhet. Av respondenterna med kommunikationsutbildning uppgav istället 58,3 % stor egen erfarenhet och 41,7 % viss egen erfarenhet. Ingen respondent ur denna grupp uppgav att de inte hade någon erfarenhet.

Av de som fått kommunikationsutbildning svarade 54,2 % att de också fått utbildning specifikt angående kommunikation kring avlivning, och 37,5 % svarade att det inte hade fått det (fråga 10). Gruppen utan kommunikationsutbildning svarade istället att de fått detta till 4,4 %. Denna grupp svarade nej till 91,3 %. Majoriteten ur båda grupperna angav att utbildningen skulle behöva utökas med både teori och praktik (fråga 12), med 56,5 % av gruppen utan kommunikationsutbildning och 45,8 % av gruppen med kommunikationsutbildning.

4 Diskussion

4.1 Metoddiskussion

4.1.1 Respondenterna

Respondenterna uppgav att en majoritet av examinerades efter 2011, och samtidigt att de i övervägande majoritet hade tio års yrkeserfarenhet eller mer. Detta skulle kunna tyda på att de flesta av respondenterna i grunden är djurvårdare som fått sin legitimation genom en kombination av yrkeserfarenhet och teoretisk examination. En annan tolkning skulle kunna vara att en del av respondenterna trots vår begäran inte var legitimerade djursjukskötare, utan även tillhör andra yrkesgrupper. Detta är möjligt eftersom enkätresultaten är helt anonymiserade, samt att enkäten gjordes tillgänglig för kliniker snarare än individer. Detta gör att vi inte har kontroll över vilken yrkesgrupp en faktisk respondent har tillhört, och att vi inte heller har något sätt att i efterhand kontrollera detta. Fritextsvaren från fråga 4 och 13 tyder dock på att åtminstone flera av respondenterna är legitimerade djursjukskötare, eftersom flera av dem beskriver deras relation till veterinärer och djurägare i egenskap av sköterskor eller dylikt.

Tre av respondenterna hörde av sig för att säga att de spridit vidare enkäten internt, vilket tyvärr inte genererade mer respons då de utskickade länkarna slutade fungera vid vidarebefordran. Ytterligare en respondent frågade om de skulle vidarebefordra enkäten till sina djursjukskötare, eller om klinikens veterinärer, som i normala fall sköter avlivningssamtal, borde få besvara enkäten istället för djursjukskötarna. Även en respondent som meddelade att de inte hade några djursjukskötare anställda antydde i positiva ordalag att deras veterinärer hade kunnat besvara enkäten.

Totalt räknades sex respondenter bort från resultaten eftersom de inte besvarade alla de obligatoriska frågorna. Dessa avvek från enkäten vid sidbyten; fem personer avvek vid byte från sida två till tre, och ytterligare en person avvek mellan sida tre och fyra. Om några avvek efter sida fyra avgjorde ingenting eftersom de obligatoriska frågorna då redan var besvarade.

Att vissa respondenter avbröt besvarandet av enkäten skulle kunna bero på exempelvis att de blev mindre intresserade av att delta efter att de tittat på de inledande frågorna. Det är också möjlig men mindre sannolikt att vissa missförstod

hur enkäten fungerade och därför stängde ner den istället för att fortsätta till nästa sida.

Flera från respondentlistan hörde av sig angående att få delta i studien genom att exempelvis skicka sina individspecifika e-postadresser, och ett par som hörde av sig påpekade att dessa gärna hade deltagit i egenskap av legitimerade veterinärer. Ett stort utrymme för förbättring och vidare forskning på ämnet är att utforma en undersökning som inkluderar flera yrkesgrupper för att kunna jämföra deras olika yrkeserfarenheter mot varandra, då själva rekommendationen av avlivning ligger hos veterinärer. Även djurvårdare skulle kunna inkluderas i egenskap av övrig personal eftersom de ofta har liknande arbetslivserfarenheter som legitimerade djursjukskötare och ibland även har överlappande arbetsuppgifter.

4.1.2 Litteraturgenomgången

Majoriteten av de källor som använts har sitt ursprung i amerikansk forskning, och en stor del har också ursprung inom humanvård. På grund av detta finns det kulturella barriärer att ta hänsyn till, eftersom den exempelvis amerikanska vården på både djur- och humansidan ofta kan se annorlunda ut i jämförelse med svensk human- och djursjukvård. De kulturella aspekterna kan också påverka kommunikationen mellan olika aktörer inom vården, vilket har relevans för exempelvis problemformuleringar inom kommunikationsforskning eller beskrivning och applicering av metoder för förbättrad kommunikation. Detta eftersom förutsättningarna för applicering av teorier och metoder ser annorlunda ut i de olika kulturella sjukvårdskontexterna. Här finns alltså utrymme för vidare forskning både inom svensk humansjukvård och svensk djursjukvård.

Om möjligheten hade funnits hade forskning om dödshjälp kanske kunnat appliceras på vårt ämne, men flera aspekter uppstod som förhindrade detta. Dels uppstod tidsbrist, dels uppkom för mycket annan litteratur att gå igenom för att kunna inkludera ett ytterligare ämnesområde, och dels hade inga tillräckligt relevanta källor på ämnet hittats i tid för att kunna inkluderas. En annan aspekt var också att ämnet fortfarande är så kontroversiellt att svårigheter uppstod i att identifiera vetenskapligt relevanta källor som skulle kunna vara applicerbara. Utifrån vår egen uppfattning om ämnet hade det varit intressant att inkludera eftersom det är en av få gånger som anhöriga till humanvårdspatienter måste ta beslut om patienternas liv och död. Även här skulle ytterligare forskning kunna göras i form av exempelvis en djupgående jämförelse mellan avlivning inom djursjukvården och dödshjälp inom humanvården.

På grund av personliga omständigheter under den inledande fasen av arbetet begränsades utrymmet för litteratursökningen, vilket tyvärr ledde till att ett mindre antal källor användes än vad som skulle varit att föredra. Valet gjordes att försöka göra det bästa utefter omständigheterna och använda det tillgängliga materialet på ett så effektivt sätt som möjligt sett till tidsbegränsningen, för att inte riskera att försumma andra aspekter av arbetet mer än nödvändigt.

4.1.3 Enkätstudien

Kvantitativa enkätundersökningar kan anses ha flera fördelar sett till exempelvis kvantifierbarhet av resultat och kan användas för utformning av översikter av fenomen och upplevelser. Dock kommer undersökningar om subjektiva ämnen också besvaras subjektivt av respondenterna, vilket riskerar att ge en onyanserad bild av helheten. Ett intressant utrymme för vidare forskning hade varit att jämföra resultaten med djurägares upplevelser av samma ämnen samt utföra och analysera observationsstudier på ämnet. Observationsstudier kan komplettera undersökningar av respondenters egna subjektiva upplevelser genom att nyansera tolkningarna av undersökningarnas resultat. Observationsstudier på ämnet gör det också möjligt att utvärdera aspekter som språkbruk, tonlägen och kroppsspråk, vilket har en stor relevans för effektiv kommunikation (Nickels & Feeley, 2018; Märginean *et al.*, 2017; Wittenberg *et al.*, 2017).

Enkäten har flera brister sett till formuleringar av frågor och upplägg, vilket till största delen beror på tidsbegränsning eftersom det påverkade hur noggrant frågorna kunde bearbetas innan slutgiltig distribution. Termen examination på fråga 2 valdes för att vi begränsade vår respondentgrupp till djursjukskötare, och endast legitimerade yrkesutövare har en faktisk examen. Det finns dock stor risk för misstolkning av denna term och en klarare definition av vad vi menar hade kunnat användas. Det hade exempelvis kunnat tydliggöras och kompletteras med fler frågor om genomgången utbildnings för examen.

Det fanns flera frågor vi skulle velat inkludera i retrospektiv. Vi hade exempelvis frågat om respondentens ålder, dels för korrelation med examinationsår och dels för att flera utgett sig själva som äldre i fritextsvaren vilket tyder på en spridning i ålder bland respondenterna som hade varit intressant att kunna verifiera. Vi hade också frågat om vilken form av utbildning respondenten examinerats genom för att kunna bekräfta eller dementera vår misstanke om att ett stort antal av respondenterna i grunden är djurvårdare som fått sin legitimation genom yrkeserfarenhet och övergångsregler.

Indelningen ”examinationsår” är inte helt klart definierad och är en efterkonstruktion utefter resultaten av enkäten. Inledningsvis ville vi jämföra parametrar som exempelvis ålder, erfarenhet och tid sedan utbildning men kom inte på ett effektivt sätt att inkludera alla dessa aspekter innan enkäten skulle distribueras. I det tidiga utkastet av enkäten fanns det med frågor om exempelvis utbildningsform och tidsaspekter, men av utrymmesskäl raderades dessa till den slutliga versionen. I utkastet fanns också frågor om yrkesroll eftersom vi inledningsvis ville inkludera fler yrkeskategorier. Begränsningen av respondenterna påverkade också frågorna om tid och utbildning eftersom dessa blev mindre relevanta med ett mer begränsat urval. Sett till resultaten vi fick kunde trots detta skillnader och olika tendenser ses mellan grupperna och därför delades de två grupperna in trots den svaga definitionen av indelningen.

4.2 Resultatdiskussion

4.2.1 Enkätstudieresultat

I studien om hur läkare inom pediatrik påverkas av eget föräldraskap uppgav en övervägande majoritet av respondenterna att föräldraskapet förändrat deras förhållningssätt till sina egna patienters anhöriga och gav dem ökad empati för deras situation (Bateman *et al.*, 2017), och av läkarna som hade haft sina barn på neonatal intensivvårdsavdelning uppgav 88 respektive 73 % av respondenterna att de blev mer empatiska och bättre läkare i och med den egna erfarenheten (Batton *et al.*, 2011).

Egen erfarenhet i egenskap av djurägare angavs som viktigast i denna studie av 16,9 %. I relation till ovan nämnda studier från humanvården så är det ett mycket mindre antal, men antalet kan påverkas av flera olika faktorer. En faktor är formuleringen av alternativet i relation till övriga studien. Om svarsalternativet ”egen erfarenhet som djurägare” på fråga 8 hade formulerats som en separat fråga med förenklade svarsalternativ, istället för som ett svarsalternativ i en mer övergripande fråga, kanske resultatet hade sett helt annorlunda ut. Det är också relevant att husdjur och egen avkomma inte är jämförbara på alla sätt, och att deras inverkan på en individs yrkesliv är en totalt subjektiv fråga. En annan intressant aspekt är skillnaden i våra resultat mellan de två olika examinationsårsgrupperna, där de som examinerats senare i mycket högre grad angett eget djuräggande som det mest relevanta.

Både de kvantitativa och kvalitativa svaren i enkäten antyder konsekvent att respondenterna anser att mer utbildning behövs, men det förekommer viss variation i respondenternas åsikter kring vilka som ska utbildas och i vad. I fritextsvaren på fråga tretton angav tre respondenter missnöje med hur nyexaminerade veterinärer och djursjukskötare hanterar avlivning, både i relation till rekommendation av avlivning och kommunikation kring avlivning. Dessa är de enda som specifikt pekar ut en viss grupp i personalen. Två av dessa respondenter ingick i gruppen som examinerades 2010 eller tidigare och den tredje ingick i den mer nyexaminerade gruppen.

Respondenterna för vår enkätstudie har i majoritet uttryckt dels att deras egen kommunikativa utbildning i sig har varit otillräcklig samt att de också ser ett behov av ytterligare teoretisk och praktisk utbildning. I jämförelse med vår litteratur så har även humanvårdspersonalen upplevt sig som oförberedda på kommunikation om de komplexa ämnen som innefattas av deras yrke, vilket inkluderar vård i samband med död. De har också uttryckt ett behov av utökad utbildning i kommunikation om känsliga ämnen.

Humanvårdspersonalens kommunikativa förmågor har i de litterära källor vi redogjort för beskrivits som bristande, med ett för stort fokus på de medicinska aspekterna av vård i relation till de känslomässiga aspekterna av samtalsteknik och kommunikation kring allvarliga ämnen (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012). Behovet av ytterligare utbildning för att förbättra kommunikationen har beskrivits av flera som stort (Kelley *et al.*, 2012; Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012; Märginean *et al.*, 2017; Wittenberg *et al.*, 2017). Märginean *et al.* (2017) uttrycker att en metod för förbättrad utbildning skulle kunna vara att använda sig av mentorer med specifik utbildning i känslig kommunikation som exempelvis terapeuter, som ett komplement till att kommunikation oftare lärs ut genom praktiska snarare än teoretiska medel (Märginean *et al.*, 2017). Även fortbildning i ämnet i form av kurser och efterföljande självvärderingar har visats vara en möjlig metod för att förbättra personalens kunskaper och självförtroende i relation till komplex kommunikation (Kelley *et al.*, 2012).

I enkäten ställdes tre frågor relaterade till djurägarcompliance; huruvida konflikter brukade uppstå, hur ofta djurägare nekar till avlivning trots rekommendation och om djurskyddslagstiftning någon gång behövde tillämpas, se bilaga 2. Majoriteterna ur alla respondentgrupper svarade att konflikter sällan uppstår och att djurägare sällan nekar till avlivning. Frågan om tillämpning av djurskyddslagstiftning besvarades med att majoriteten av alla respondenter sett det ske. Endast ett fåtal svarade att de själva tillämpat det, dock färre än de som svarade att djurskyddslagstiftning inte behövts tillämpas. Detta antyder att respondenterna

upplever att djurägarnas compliance med avlivningsrekommendationer ändå i de flesta fall efterföljs.

4.2.2 Fritextsvaren

Fyra av respondenterna uppgav i fritextsvaret till fråga 4 att de känner negativt inför avlivningar av unga och friska djur, två av dessa uppger också att de normalt rekommenderar omplaceringar i dessa fall. En femte uppger stark oro i situationer där hen upplever att avlivning bör ske men djurägaren vägrar. Dessa respondenter beskriver alltså en motsatt situation i jämförelse med det som beskrivs av de nämnda respondenterna från fråga 13, som beskrivit hur avlivning kan undvikas av djurägaren på grund av känslomässig anknytning till djuret.

Likheter och skillnader mellan dessa situationer är okänt, och det går därför inte att dra några slutsatser utifrån dessa olika påståenden. Exempelvis kanske respondenterna från fråga fyra beskriver unga och friska patienter, medan respondenterna från fråga 13 istället åsyftar äldre eller sjukare patienter, vilket har relevans för om den eventuella avlivningen är motiverad eller inte. Både djurägarens relation till djuret och deras relation till sociala normer kring djurhållning har relevans för vilket beslut de tar angående vård och behandling, men också hur stark fysiologisk risk de upplever för djuret. Om ägaren därför inte uppfattar djurets prognos eller tillstånd sett till eventuellt onödigt lidande som tillräckligt riskabelt så minskar också sannolikheten för att de kommer följa rekommenderad behandling (Maille & Hoffmann, 2013).

Flera av respondenterna som besvarat fråga fyra uttrycker empati och medkänsla för både djuret och djurägaren. En respondent beskriver att det känns bra att kunna hjälpa till. En respondent på fråga 13 uttrycker hur viktigt det är för yrket att få lära sig även hur negativa känslor ska hanteras. En annan uttrycker också hur stor risken är för missförstånd på grund av de starka känslor som är inblandade, och en tredje beskriver vikten av att djurägaren känner sig stöttad i första hand. Sett till dessa svar kan vi spekulera i att en aktiv användning av empatiska strategier och uttryck kan vara fördelaktigt, vilket också beskrivits i litteraturen (Cooper *et al.*, 2011; Wittenberg *et al.*, 2017). Träning och kunskap i empatisk kommunikation är också relevant för att förstå djurägaren (Wittenberg-Lyles *et al.*, 2012).

På fråga 13 beskriver en respondent hur hen upplevt att djurägare med djur som ska avlivas hellre pratar med djursjukskötarna än med veterinärerna i samband med avlivningen. Då djurägarens tillit till veterinären starkt påverkar compliance (Maille & Hoffmann, 2013), i det här fallet beslutet om avlivning, är det en intressant upplevelse att de hellre skulle samtala med djursjukskötare kring de känslomässiga

aspekterna av behandlingen. Ett utrymme för framtida forskning skulle därför kunna vara att undersöka djurägarnas tillit till de olika grupperna av djurhälsopersonal sett till känslomässiga och sociala aspekter, för att se om den här sortens skillnader upplevs av fler och vad det i så fall kan bero på.

En annan respondent uttrycker på fråga 13 att hen upplever att många djurägare är väldigt främmande för avlivning vilket kan leda till missförstånd och starka känslouttryck. En annan respondent beskriver att de flesta djurägare enligt hens uppfattning vill sina djur väl men att de känner att avlivning är ett svek, och att det svåra i kommunikationen därför blir att få djurägaren att ändra sin uppfattning om avlivning som behandling. Detta är också den uppfattning som vi (författarna) själva haft i många fall.

4.2.3 De jämförande resultaten

Inga markanta skillnader mellan respondentgrupperna kunde ses i jämförelse mellan respondenterna med eller utan kommunikationsutbildning, sett till frågor kring arbetslivserfarenhet. Majoriteten av respondenterna ur båda grupperna uppgav samma svar på de flesta av frågorna. Gruppen utan kommunikationsutbildning visade dock en högre tendens att använda majoritetssvaret i högre procentuell utsträckning, medan gruppen med kommunikationsutbildning istället uppgav svar mer utspritt över alla svarsalternativ.

I jämförelsen mellan grupperna som angett antingen stor eller viss egen erfarenhet av samtal med djurägare kunde vissa skillnader ses, se tabell 1. Exempelvis på frågan om vilken egenskap de ansåg vara mest relevant för kommunikation med djurägare om avlivning svarade gruppen som angett stor erfarenhet att teoretisk och egen erfarenhet var viktigast, medan gruppen som angett viss erfarenhet angav egen yrkeserfarenhet som mest viktigt. Gruppen med viss egen erfarenhet hade angett egen yrkeserfarenhet till 60 %, vilket avviker från de övriga grupperna som angett det alternativet i 25 – 37 % av fallen. Gruppen med stor erfarenhet hade fått kommunikationsutbildning i 25,5 % av fallen medan gruppen med viss erfarenhet fått detsamma till 66,7 %. På samma fråga, angående den mest relevanta egenskapen för kommunikationen, svarade både grupperna som examinerats före och efter 2011 att kombinationen av teoretisk och egen erfarenhet var de mest relevanta egenskaperna.

Av våra respondenter verkar därför endast de som anger en mindre mängd egen erfarenhet anse att den egna yrkeserfarenheten är mest relevant för situationen. Sett till detta skulle vi kunna spekulera i denna grupps känslor inför samtalet, då de anger att de i samtalet värderar en professionell egenskap de själva inte besitter i någon

särskild utsträckning. Därav skulle det vara möjligt att ställa frågor kring gruppens självförtroende, genom att se till de känslöstämningar de angett som svar på fråga fyra och jämföra dessa med övriga gruppers respons. I våra resultat kunde dock inga sådana mönster upptäckas, då denna respondentgrupps svar sett till känslöstämningar inte avvek från de mönster som övriga grupper angett. Mellan 60 % och 70 % av alla jämförda grupper valde alternativ 5, lugn, på fråga 4. Resultaten, sett till svaren från alla respondentgrupper, överensstämmer också med hur stor roll den egna erfarenheten har för hur samtalet förs (Nickels & Feeley, 2018). Det skulle dock kunna vara intressant för framtida studier att närmare undersöka samband mellan känslomässig inställning, självförtroende och trygghet i yrkesrollen, och den egna förmågan i yrket och yrkeserfarenhet.

På fråga 6, om djurägare nekat avlivning trots rekommendation, svarade alla grupper till 60 – 70 % att det sällan sker, utom gruppen med viss egen erfarenhet av kommunikation som angav samma svarsalternativ till 53,3 %. Den lägre svarsfrekvensen skulle kunna bero på den lägre graden av egen erfarenhet, men resultatet är intressant sett till de fritextsvar som påpekat brister i framför allt yngre veterinärers kommunikativa förmåga. Gruppen med viss erfarenhet angav dock också nej till 20 %, vilket av de övriga grupperna angavs mellan 7,1 – 13,8 %. Detta kontrasterar emot eventuella antaganden om att yrkesverksamma med lägre erfarenhet av kommunikation skulle ha en lägre grad av compliance.

Grupperna uppdelade efter examinationsår uppvisade inga nämnvärda skillnader i svar på de flesta av enkätfrågorna, men en skillnad kunde ses rörande fråga 8. Vid fråga 8, angående mest relevant egenskap för kommunikation kring avlivning, angavs alternativ tre (egen erfarenhet som djurägare) av 26,2 % av de examinerade efter 2011. Detta kontrasterar emot 3,5 % av de som examinerats före 2010 som angett samma alternativ. De övriga grupperna angav alternativ 3 mellan 13,3 – 18,2 %, vilket innebär att de två examinationsgrupperna representerar den högsta och lägsta svarsfrekvensen för alternativet, med relativt god marginal i jämförelse med de övriga respondentgrupperna. Tid för examina verkar enligt dessa resultat alltså påverka synen på det egna djurägandet i relation till yrket mycket starkare än yrkeserfarenhet eller kommunikationsutbildning.

Relevant information som här saknas är uppgifter om exempelvis de svarandes ålder i relation till erfarenhet och examinationsår, och de olika gruppernas erfarenhet och kvantitet av eget djurägarskap. Dessa aspekter är också sådana som skulle kunna undersökas med vidare studier på ämnet; hur det egna djurägandet påverkar yrkesutövandet.

4.3 Avslutande reflektioner

Författarna av det här arbetet upplever utifrån den egen erfarenhet vi har av yrket att samtalet kring avlivning med djurägare ofta är tabubelagt och förknippat med starka negativa känslor för framförallt djurägare men ibland också personal. Djurägarna vars djur rekommenderas avlivning uppfattar ofta inte detta som ett regelrätt alternativ till andra behandlingar. Vi har istället fått bilden av att avlivning snarare ses som en sista utväg i många fall, vilket i så fall riskerar att i onödan förlänga lidande för patienten, om vi inte kan förmedla nödvändigheten i avlivningen när det faktiskt behövs. Det fanns därför ett intresse av att undersöka hur djursjukskötare ser på sina kommunikativa förmågor rörande avlivning, för att bilda en uppfattning om det finns upplevda kommunikativa brister inom yrkesgruppen och hur de i så fall skulle kunna åtgärdas.

Sett till denna undersöknings storlek, utformning, innehåll och mängd respons dras här inga slutsatser om mönster eller fenomen kring ämnesområdet. Det skulle kunna utläsas tendenser hos respondenterna, både sett till kvantitativa och kvalitativa svar. Dessa ska dock endast tolkas som tendenser till mönster av subjektiva upplevelser i en minoritet av en specifik respondentgrupp, och inte som ett mönster applicerbart på yrkesgruppen i stort. Tendenserna som kan utläsas är trots detta intressanta i jämförelse med den forskning som tidigare gjorts på området.

Enkätundersökningen fick en mycket högre svarsfrekvens än förväntat, framförallt sett till de frivilliga fritextsvaren. Svarsfrekvensen på dessa frågor skulle kunna tolkas som ett extra engagemang utöver den kvantitativa obligatoriska responsen. Ett antal har också hört av sig via e-post och uttryckt sig positivt kring enkätens ämnesval och frågeställningar vilket också kan tolkas som både känslomässigt och intellektuellt engagemang för ämnet i stort i yrkesgruppen. Det engagemang som respondenterna visat genom e-posten och kommentarerna skulle kunna ses som en anledning att bedriva mer forskning inom ämnesområdet. Det engagemang vi mött och den positiva responsen vi fått har också fått oss att känna att vi valde ett viktigt ämnesområde och att vi själva gjort bra ifrån oss i kommunikationen kring vår enkätundersökning. Vi har fått ett enormt mycket mer positivt och engagerat bemötande av respondenterna och våra resultat blev mycket intressantare än vi kunde föreställa oss inledningsvis. Vi fick mer än dubbelt så hög respons som vi förväntade oss i bästa fall.

Livets slutskede kommer till alla djur så småningom oavsett dess anledning. Det innebär för oss djurhälsopersonal att behandlingsalternativet avlivning kommer fortsätta att finnas. Vi har därmed fortsatt möjlighet att bli bättre på att kommunicera kring avlivning med djurägarna och fortsätta vårda djur även vid livets slut.

Referenslista

- Bateman, L.B., White, M.L., Tofil, N.M., Clair, J.M. & Needham, B.L. (2017). A Qualitative Examination of Physician Gender and Parental Status in Pediatric End-of-Life Communication. *Health Communication*, vol. 32 (7), pp. 903–909. DOI: <https://doi.org/10.1080/10410236.2016.1196412>.
- Batton, B., Verhulst, S., Batton, D., Davis, A., Collin, M. & Walsh, M. (2011). Perspectives of Physician Parents in the NICU. *Children's Health Care*, vol. 40 (4), pp. 326–343. DOI: <https://doi.org/10.1080/02739615.2011.617257>.
- Brown, J.B., Stewart, M. & Ryan, B.L. (2003). Outcomes of patient-provider interaction. *Handbook of health communication*. Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers, pp. 141–161.
- Cooper, B., Mullineaux, E. & Turner, L. (eds) (2011). *BSAVA textbook of veterinary nursing*. 5. ed Gloucester: British Small Animal Veterinary Association.
- Dickinson, G.E. (2019). US and UK veterinary medicine schools: emphasis on end-of-life issues. *Mortality*, vol. 24 (1), pp. 61–71. DOI: <https://doi.org/10.1080/13576275.2017.1396970>.
- Gröna Arbetsgivare (2019). *Svensk djursjukvård*. Tillgänglig: <https://www.grona.org/svensk-djursjukvard/> [2019-05-01]
- Kelley, A.S., Back, A.L., Arnold, R.M., Goldberg, G.R., Lim, B.B., Littrivis, E., Smith, C.B. & O'Neill, L.B. (2012). Geritalk: Communication Skills Training for Geriatric and Palliative Medicine Fellows. *Journal of the American Geriatrics Society*, vol. 60 (2), pp. 332–337. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1532-5415.2011.03787.x>.
- Loftus, L. (2012). The non-compliant client. *Veterinary Nursing Journal*, vol. 27 (8), pp. 294–297. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.2045-0648.2012.00201.x>.
- Maille, V. & Hoffmann, J. (2013). Compliance with veterinary prescriptions: The role of physical and social risk revisited. *Journal of Business Research*, vol. 66 (1), pp. 141–144. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2012.09.006>.
- Malmquist, J. & Lundh, B. (2016). *Medicinska ord: det medicinska språket : begrepp, definitioner, termer*. Lund: Studentlitteratur.

- Mărginean, C.O., Meliț, L.E., Chinceșan, M., Mureșan, S., Georgescu, A.M., Suci, N., Pop, A. & Azamfirei, L. (2017). Communication skills in pediatrics – the relationship between pediatrician and child: *Medicine*, vol. 96 (43), p. e8399. DOI: <https://doi.org/10.1097/MD.00000000000008399>.
- Nickels, B.M. & Feeley, T.H. (2018). Breaking Bad News in Veterinary Medicine. *Health Communication*, vol. 33 (9), pp. 1105–1113. DOI: <https://doi.org/10.1080/10410236.2017.1331309>.
- Netigate (2019). Tillgänglig: <https://www.netigate.net/sv/> [2019-05-01]
- SFS 2018:1192: *Djurskyddslag*. Stockholm, Näringsdepartementet.
- Shaw, J.R. & Lagoni, L. (2007). End-of-Life Communication in Veterinary Medicine: Delivering Bad News and Euthanasia Decision Making. *Veterinary Clinics of North America: Small Animal Practice*, vol. 37 (1), pp. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.cvsm.2006.09.010>.
- Wittenberg, E., Goldsmith, J., Ferrell, B. & Ragan, S.L. (2017). Promoting improved family caregiver health literacy: evaluation of caregiver communication resources. *Psycho-Oncology*, vol. 26 (7), pp. 935–942. DOI: <https://doi.org/10.1002/pon.4117>.
- Wittenberg-Lyles, E., Debra, P.O., Demiris, G., Rankin, A., Shaunfield, S. & Kruse, R.L. (2012). Conveying empathy to hospice family caregivers: Team responses to caregiver empathic communication. *Patient Education and Counseling*, vol. 89 (1), pp. 31–37. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.pec.2012.04.004>.

Tack

Ett stort tack till alla som besvarade enkäten och till alla som har hört av sig. Ert engagemang har varit guld värt!

Tack till vår arbetsgrupp och vår handledare Ann Hammarberg för input, kritik och ovärderlig hjälp med vårt arbete.

Bilaga 1; Introduktionsbrev och påminnelsebrev

Introduktionsbrev

Hej!

Vi är två djursjukskötarstudenter vid Sveriges Lantbruksuniversitet som just nu håller på att skriva vårt kandidatarbete. Det handlar om avlivning som ett behandlingsalternativ och kommunikationen kring det. Vi har utformat en enkät som riktar sig till legitimerade djursjukskötare. Den tar endast några minuter att besvara och är anonym. Vi önskar med hjälp av enkätsvaren samt litteraturstudie sammanställa hur personalens upplevelse kring kommunikation och avlivning är idag och förhoppningsvis hur den kan förbättras.

Vid frågor eller om man vill ta del av resultatet kontakta oss via mail: hjhn0001@stud.slu.se eller renn0002@stud.slu.se

Klicka nedan för att komma till undersökningen:

<https://www.netigate.se/a/s.aspx?s=708948X6012&t=1>

Tack på förhand!

Vänligen Hilda och Rebecka

Påminnelsebrev ett och två

Hej!

Detta är en påminnelse om att delta i en enkätstudie för djursjukskötare om kommunikation kring avlivning.

Vi är två djursjukskötarstudenter vid Sveriges Lantbruksuniversitet som just nu håller på att skriva vårt kandidatarbete. Det handlar om avlivning som ett behandlingsalternativ och kommunikationen kring det. Vi har utformat en enkät som riktar sig till legitimerade djursjukskötare. Den tar endast några minuter att besvara och är anonym. Vi önskar med hjälp av enkätsvaren samt litteraturstudie sammanställa hur personalens upplevelse kring kommunikation och avlivning är idag och förhoppningsvis hur den kan förbättras.

Vid frågor eller om man vill ta del av resultatet kontakta oss via mail: hjhn0001@stud.slu.se eller renn0002@stud.slu.se

Klicka nedan för att komma till undersökningen:

<https://www.netigate.se/a/s.aspx?s=708948X6012&t=1>

Tack på förhand!

Vänligen Hilda och Rebecka

Bilaga 2; Enkätundersökning

Introduktionstext:

Vi är två studenter på djursjukskötprogrammet på SLU och den här enkäten är en del i vårt examensarbete. Enkäten riktar sig till legitimerade djursjukskötare och rör utbildning och erfarenhet av kommunikation med djurägare i samband med avlivning som behandlingsalternativ. Enkäten är anonym och tar några minuter att besvara.

Tack på förhand för er medverkan!

Fråga 1: Vilket år examinerades du?

2016 eller senare

2011-2015

2005-2010

2000-2004

före 1999

Fråga 2: Hur lång arbetslivserfarenhet har du?

<2 år

3-5 år

6-9 år

>10 år

Fråga 3:

Har du egen erfarenhet av att kommunicera med djurägare kring avlivning?

Ja, stor erfarenhet

Ja, viss erfarenhet

Nej

Fråga 4:

Känner du något av följande inför att avlivning föreslås? Ange ett eller flera svarsalternativ.

Osäkerhet

Oro

Stress

Ångest

Lugn

Självförtroende

Trygghet

Jag känner inget särskilt inför det

Annat: _____

Fråga 5:

Händer det att konflikter uppstår i samband med kommunikation kring avlivning?

Ja

Ja, men sällan

Nej

Saknar erfarenhet

Fråga 6:

Har det hänt att djurägare nekat till avlivning trots rekommendation?

Ja

Ja, men sällan

Nej

Saknar erfarenhet

Fråga 7:

Har du någon gång upplevt att djurskyddslagstiftning behövt tillämpas?

Ja, jag har själv gjort det

Ja, jag har sett det hända

Nej, det har inte behövts

Saknar erfarenhet

Fråga 8:

Vad anser du är mest relevant för att kunna kommunicera med djurägare kring avlivning?

Teoretisk utbildning i kommunikation

Egen yrkeserfarenhet

Egen erfarenhet som djurägare

Teoretisk och egen erfarenhet

Fråga 9: Har du fått någon specifik utbildning i kommunikation som en del i din yrkesutbildning, t.ex en delkurs eller en föreläsning?

Ja

Nej

Jag vet inte

Fråga 10:

Har någon del av den utbildning du fått varit specifikt inriktad mot kommunikation i samband med avlivning?

Ja

Nej

Jag vet inte

Fråga 11:

Anser du att din utbildning har gett dig tillräcklig kunskap för att kunna kommunicera med djurägare om avlivning på ett bra sätt?

Ja, min teoretiska utbildning har varit tillräcklig

Ja, i kombination med praktisk erfarenhet

Nej, min yrkeserfarenhet har vägt tyngre än min teoretiska utbildning

Nej, vad jag lärt mig från andra yrkesutövare har vägt tyngre än min teoretiska utbildning

Jag har inte fått någon teoretisk utbildning i kommunikation

Fråga 12:

Tycker du att utbildningen i kommunikation kring avlivning som behandling för personal inom djursjukvård skulle behöva utökas?

Ja, med mer teoretisk utbildning

Ja, med mer praktisk övning

Ja, med både teoretisk och praktisk utbildning

Nej

Jag har ingen åsikt

Fråga 13: Är det något du skulle vilja tillägga?

Tack för er medverkan!

Bilaga 3; fritextsvar

Fritextsvar fråga 4

Beror helt på djurägar och varför djuret ska avlivas. Oftast är det ett bra beslut för djurets bästa vilket gör att jag känner mig lugn i beslutet. Sen är det alltid sorgligt, att

[Anonymous](#)

Det är ju helt beroende på situationen. Man kan känna oro inför vissa avl, samtidigt som man är lugn och trygg inför de flesta.

[Anonymous](#)

Empati för DÅ

[Anonymous](#)

Frågan behöver specificeras, är det veterinären som föreslår avl eller då?

[Anonymous](#)

Känns bra att få hjälpa till

[Anonymous](#)

Känslorna är ju beroende av situation, svårt att svara på denna fråga. Jag ser absolut avlivning som ett alternativ när ett djur lider, ibland kan jag känna stark oro när djurägaren inte vill avliva

[Anonymous](#)

Ett avlivningsbeslut skall alltid vara väl underbyggt. I de fall då vill avliva ett friskt och ungt djur pga personliga skäl frågar jag alltid om möjlighet att omplacera. Men om då är fast besluten om avlivning är det i regel den vägen man går. Det är väl i dessa fall som avlivning kan kännas något besvärligt.

[Anonymous](#)

Beror på orsaken, ett sjukt djur är lugnt. Ett ungt friskt djur känns ej bra.

[Anonymous](#)

Beroende varför avlivning rekommenderas! Om djuret är friskt känns det "jobbigt" brukar då (vi) föreslå omplacering el.dyll

[Anonymous](#)

ledsen ibland

[Anonymous](#)

Respektfull

[Anonymous](#)

Jobbigt när det är yngre individer och om de ej är sjuka

[Anonymous](#)

Fritextsvar fråga 13

Är det något du skulle vilja tillägga?

det är så länge sedan jag gick min utbildning så jag har svårt att minnas vad som ingick ang avlivning. Däremot har jag märkt de senaste åren att både personalens och djurägarnas attityd till avlivning, metoder etc har förändrats. En del personal vill inte befatta sig med det och många djurägare är väldigt främmande till avlivning och det blir lätt missförstånd och starka känslor. Så det är absolut något man behöver lägga tyngdpunkt på i utbildningen!

[Anonymous](#)

Jag har själv aldrig tagit beslut om avlivning, det är alltid våra veterinärer som gör det, det är även de som avlivar djuren, vi leg sjukskötare lägger kanylerna, men vi pratar ju också med djurägarna och min erfarenhet är att de ofta pratar mer med oss djursjuksk. än med veterinärerna.

[Anonymous](#)

Väldigt viktigt att försöka uppfylla djurägarens önskemål även om det kanske tar lite längre tid eller blir lite besvärligt då detta är en otroligt känslig situation för djurägaren.

[Anonymous](#)

Jag tycker det är viktigt att Avlivning ses som en behandling. Många nyexade dss + vet vägrar att avliva och det är en stor risk och lidande för djuren. Alla DSS ska veta om vilka skyldigheter de har i detta yrke.

[Anonymous](#)

Jag examinerades 2009, jag vet inte hur utbildningen ser ut idag. Men då avlivningen oftast är en situation som väcker starka känslor kräver den mycket av veterinären - jag hade önskat mer utbildning

[Anonymous](#)

Jag skulle vilja säga att det som behövs är att man får lära sig hur olika personer reagerar vid ledsamma besked och hur man kan bemöta. De flesta djurägare vill sina djur väl men för många känns det som ett svek att låta sin vän få somna in. Det svåra i den kommunikationen är att försöka få djurägaren att förstå att djuret lider just nu och att det varken inte är fel eller plågsamt (för djuret) att få somna. Man ska ALDRIG vara rädd för att presentera avlivning som ett alternativ.

[Anonymous](#)

Alla reagerar olika på svåra beslut och sorg viktigt att det blir rätt och bra . Mer utbildning och information för alla som är inblandade i en valivning av ett djur är viktigt.

[Anonymous](#)

Är inte uppdaterad på hur utbildningen i dag hanterar denna utbildning. När jag gick utbildningen så var det alldeles för dålig (både teoretisk och praktisk) träning inför mötet med djurägare i avlivningssituationer.

[Anonymous](#)

Det svåra med avlivningar är ofta att hantera djurägaren, det är oftast inget man lär sig särskilt väl i skolan utan det är något man lär sig genom att göra det och hur man är som individ, därför anser jag att mest kunskap kommer från yrket i sig. Att prata om det i skolan och förberedas på hur svårt det kan vara och få verktyg att använda är dock även det väldigt viktigt.

[Anonymous](#)

Jag har jobbat i 25 år inom djursjukvården och jag upplever att veterinärerna (särskilt de unga) har svårare idag än förr att rekommendera avlivning. Jag anser att särskilt veterinären har ett ansvar att stå på djurets sida och tala om när det är dags för avlivning. Idag finns så mycket mer man kan göra och vissa veterinärer går för långt och vill göra för mycket i kombination med att de känner osäkerhet inför att rekommenderar avlivning. [Anonymous](#)

Som vanligt är kommunikation med djurägaren viktigast så denne känner sej trygg och stöttad i sitt beslut, oavsett anledning.

[Anonymous](#)

Jag tycker det är viktigt med en underskrift av djurägaren (även ombud) om anhållan om avlivning pga..... och vad som ska ske efter avlivningen separatkremering eller vanlig kremering så att allt är dokumenterat! Vid separat får djurägaren skriva under att de har hämtat urnan! Vi har det på vår klinik sedan ca 15 år tillbaka! Lycka till! [Anonymous](#)

Jag är även leg ssk och har genom den utbildningen fått stora kundkaper i kommunikation och svåra och stödjande samtal.

[Anonymous](#)

Bilaga 4; tabell över jämförande resultat

Tabell 1: *Jämförande resultat mellan olika respondentgrupper. Siffrorna anges i procent.*

	Examina 2010 eller tidigare (fråga 1)	Examina 2011 eller senare (fråga 1)	Stor egen erfarenhet (fråga 3)	Viss egen erfarenhet (fråga 3)	Har utbildning i kommunikat ion (fråga 9)	Har inte utbildning i kommunikat ion (fråga 9)
Fråga 1						
Alt. 1		26,2	9,1	40	37,5	4,4
Alt. 2		73,8	41,8	46,7	29,2	52,2
Alt. 3	41,4		18,2	13,3	16,7	17,4
Alt. 4	34,5		18,2	0	8,3	15,2
Alt. 5	24,1		12,7	0	8,3	10,9
Fråga 2						
Alt. 1	0	16,7	3,6	33,3	25	2,2
Alt. 2	0	14,3	9,1	6,7	16,7	4,4
Alt. 3	3,45	19,1	10,9	20	12,5	13
Alt. 4	96,6	50	76,4	40	45,8	80,4
Fråga 3						
Alt. 1	93,1	66,7	100		58,3	87
Alt. 2	6,9	31		100	41,7	10,9
Alt. 3	0	2,4			0	2,2
Fråga 4						
Alt. 1	0	11,9	7,3	6,7	8,3	6,5
Alt. 2	10,3	11,9	10,9	13,3	16,7	8,7
Alt. 3	3,5	0	1,8	0	0	2,2
Alt. 4	3,5	2,4	3,6	0	4,2	2,2
Alt. 5	62,1	69,1	67,3	66,7	62,5	67,4
Alt. 6	34,5	38,1	40	26,7	29,2	39,1
Alt. 7	58,6	64,3	67,3	46,7	50	67,4
Alt. 8	10,3	14,3	12,7	6,7	8,3	15,2
Alt. 9	20,7	16,7	18,2	20	20,8	17,4
Fråga 5						
Alt. 1	0	4,8	1,8	6,7	4,2	2,2
Alt. 2	55,2	61,9	58,2	60	75	50
Alt. 3	41,4	26,2	36,4	20	20,8	39,1
Alt. 4	3,5	7,1	3,6	13,3	0	8,7
Fråga 6						
Alt. 1	10,4	16,7	10,9	26,7	16,7	13
Alt. 2	72,4	76,2	80	53,3	75	73,9

	Examina 2010 eller tidigare (fråga 1)	Examina 2011 eller senare (fråga 1)	Stor egen erfarenhet (fråga 3)	Viss egen erfarenhet (fråga 3)	Har utbildning i kommunikat ion (fråga 9)	Har inte utbildning i kommunikat ion (fråga 9)
Alt. 3	13,8	7,1	7,3	20	8,3	10,9
Alt. 4	3,5	0	1,8	0	0	2,2
Fråga 7						
Alt. 1	20,7	7,1	14,5	6,7	12,5	13
Alt. 2	72,4	66,7	74,5	53,3	66,7	69,6
Alt. 3	6,9	21,4	9,9	33,3	16,7	15,2
Alt. 4	0	4,8	1,8	6,7	4,2	2,2
Fråga 8						
Alt. 1	3,5	0	1,8	0	4,2	0
Alt. 2	31	35,7	27,3	60	25	37
Alt. 3	3,5	26,2	18,2	13,3	16,7	17,4
Alt. 4	62,1	38,1	52,7	26,7	54,2	45,7
Fråga 9						
Alt. 1	27,6	38,1	25,5	66,7	100	
Alt. 2	69	61,9	72,7	33,3		100
Alt. 3	3,5	0	1,8	0		
Fråga 10						
Alt. 1	20,7	21,4	18,2	33,3	54,2	4,4
Alt. 2	72,4	71,4	76,4	60	37,5	91
Alt. 3	6,9	7,1	5,5	6,67	8,3	4,4
Fråga 11						
Alt. 1	0	2,4	0	0	0	2,2
Alt. 2	27,6	38,1	30,9	46,7	66,7	15,2
Alt. 3	62,1	28,6	45,5	33,3	29,2	50
Alt. 4	10,3	11,9	10,9	13,3	4,2	15,2
Alt. 5	0	19,1	12,7	6,7	0	17,4
Fråga 12						
Alt. 1	10,3	11,9	9,9	20	4,2	15,2
Alt. 2	0	7,1	1,8	13,3	8,3	2,2
Alt. 3	65,5	42,9	56,4	40	45,8	56,5
Alt. 4	0	9,5	5,5	6,7	12,5	2,2
Alt. 5	24,1	28,6	27,3	20	29,2	23,9
Fråga 13						
Antal	6 st	7 st	11 st	2 st	5 st	8 st